

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัยและขอเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาไทยของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี สรุปได้ว่า

แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาไทยของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ในช่วง พ.ศ. 2494 - 2507 เป็นแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา Progressivism จากผลการวิเคราะห์เอกสารของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ที่ได้กล่าวยอมรับว่า ท่านได้รับอิทธิพลโดยตรงจากปรัชญาการศึกษา Progressivism และการเสนอบทความทางวิชาการของท่านที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสนองความต้องการ, ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนการจัดการศึกษาในรูปของการวางพื้นฐานประชาธิปไตยในโรงเรียน และการยึดหลักประสพการณ์ในการเรียนรู้ ซึ่งหลักการต่างๆดังกล่าวเป็นหลักการในการจัดการศึกษาของปรัชญา Progressivism

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรีในช่วง พ.ศ. 2494 - 2507 ได้แก่

1. สภาพบ้านเมือง เป็นสภาวะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นระยะที่ประเทศไทยต้องปรับปรุงประเทศจากภาวะประเทศแพ้สงครามและนำประเทศสู่ความเป็นเอกราช ภัยเหตุนี้นประเทศไทยจึงต้องติดต่อกับต่างประเทศโดยเฉพาะฝ่ายพันธมิตร จนกระทั่งสามารถเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ จากการเข้าร่วมกับองค์การสหประชาชาติทำให้ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกและองค์การต่างๆของสหประชาชาติในด้านต่างๆ รวมทั้งด้านการศึกษา การศึกษาของไทยจึงได้รับแนวคิดในการจัดการศึกษาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา

2. สภาพการศึกษาไทย การศึกษาไทยในขณะนั้นมีคุณภาพต่ำมากเนื่องจาก สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ประเทศไทยต้องปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาให้ดีขึ้น โดยที่ ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากประเทศสหรัฐอเมริกา อาทิเช่น การส่งผู้เชี่ยวชาญ มาช่วยปรับปรุงการศึกษาในระดับต่างๆ และ การให้ทุนแก่ครู อาจารย์ นักเรียนไทยไป ศึกษาต่อที่อเมริกา จึงทำให้การจัดการศึกษาของไทยได้รับอิทธิพลแนวคิดจากประเทศ อเมริกา โดยเฉพาะนักการศึกษาของไทยที่ไปศึกษาในอเมริกาเมื่อกลับมาได้นำแนวคิดใน การจัดการศึกษาของอเมริกาเข้ามาใช้กับการศึกษาไทย และแนวคิดที่นำเข้ามาใช้ในครั้ง นั้น คือ แนวคิดในการจัดการศึกษาแบบ Progressivism ศาสตราจารย์ ดร. สároช บัณฑิตเป็นนักการศึกษาในสมัยนั้นที่ได้รับการศึกษาจากอเมริกาเช่นกัน ดังนั้นแนวคิดทาง การศึกษาและปรัชญาการศึกษาของท่านจึงได้รับอิทธิพลของ Progressivism

3. การได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ปรากฏว่าการได้รับการศึกษาจาก ประเทศอเมริกามีอิทธิพลโดยตรงต่อแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของศาสตราจารย์ โดยที่ ท่านกล่าวยอมรับว่าในขณะนั้นท่านได้รับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาจากปรัชญาการศึกษา Progressivism

องค์ประกอบของปรัชญาการศึกษาตามแนว Progressivism

1. ความหมายของการศึกษา การศึกษา คือ ความงอกงาม ในการจัดการ- ศึกษาต้องจัดให้เด็กงอกงามในทาง ปัญญา สังคม ร่างกาย และอารมณ์

2. จุดมุ่งหมายของการศึกษา มุ่งให้การศึกษาตามความต้องการและความ แตกต่างของแต่ละบุคคล และ มุ่งให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย

3. หลักสูตร หลักสูตรต้องเน้นที่ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญ สิ่งที่ได้ปฏิบัติ ประสบ นั้นจะทำให้เด็กเจริญงอกงาม หรือ เกิดการศึกษา

4. วิธีสอน วิธีสอนแบบ วิธีการแห่งปัญญา (The method of Intelligence)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา

1. การศึกษาทางด้านศาสนา ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ได้เคยศึกษาทางด้านพุทธศาสนาและท่านได้ใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างปรัชญาการศึกษา นอกจากนี้ในช่วงที่ท่านสร้างพุทธปรัชญาการศึกษาท่านได้ศึกษาค้นคว้าทางพุทธศาสนาเพิ่มเติม จึงทำให้ผลงานในระยะหลังเสนอหลักการที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ความสัมพันธ์สอดคล้องกันระหว่างปรัชญาการศึกษาทางตะวันตกและพุทธปรัชญา จากการศึกษาทางพุทธศาสนาและปรัชญาการศึกษาทางตะวันตกทำให้ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เห็นความสัมพันธ์ในหลักการบางอย่างของปรัชญาทางตะวันตก คือ วิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์ และ พุทธปรัชญา คือ วิธีสอนแบบอริยสัจ 4

ทั้งการศึกษาทางด้านศาสนาและความสัมพันธ์สอดคล้องกันระหว่างปรัชญาการศึกษาทางตะวันตกกับพุทธปรัชญา มีอิทธิพลทำให้ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรีเปลี่ยนแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา

แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาไทยของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ในช่วง พ.ศ. 2507 - ปัจจุบัน แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของท่านในช่วงนี้คือ พุทธปรัชญาการศึกษา และท่านได้พยายามสร้างหรือเสนอปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธปรัชญา

อภิปรัชญา ของพุทธปรัชญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ประกอบด้วย อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง ไม่คงที่ ความไม่มั่นคง ความไม่ยั่งยืนของสรรพสิ่ง เพราะสรรพสิ่งทั้งปวงมีการเปลี่ยนแปลง สื่อมสลาย และแปรสภาพอยู่ตลอดเวลา ทุกสิ่ง คือ ภาวะที่ไม่คงตัว ไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมได้ เป็นภาวะที่ถูกบังคับด้วยการเกิดขึ้นแล้วสลายไปโดยการบังคับหรือบีบคั้นจากสิ่งต่างๆ กับค้ำให้อยู่สภาพเดิมไม่ได้ อนัตตา คือ ความไม่มีตัวตน ความมิใช่ตัวตน ไม่มีสาระ ไม่มีแก่นสาร ของสรรพสิ่งทั้งปวง หรือหาตัวตนที่แท้จริงไม่ได้ ตัวคนที่เห็นเป็นการประมวลกันของส่วนประกอบต่างๆที่มีการเกิดดับเนืองกัน

ญาณวิทยา ของพุทธปรัชญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ประกอบด้วย มนุษย์เกิดความรู้ด้วย สัญญา ทิฐิ และญาณ

สัญญา คือ ความจำได้ การกำหนดหมายรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง รวมความถึงการสังเกต และสัมผัส ซึ่งเป็นตัวการในการสร้างความจำและเป็นวัตถุดิบของความคิด มีความสำคัญในกระบวนการการเรียนรู้

ทริฐ คือ ความคิดเห็น เป็นความเห็นในความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อที่บุคคลสามารถจะมีได้ด้วย การอ่าน การฟัง การสนทนา และการพิจารณาอย่างไตร่ตรอง

ญาณ คือ ความรู้ที่เกิดจากการหยั่งรู้ เกิดขึ้นด้วยการเจริญภาวนา เป็นความรู้ที่มองเห็นสภาพของสิ่งต่างๆเป็นขั้นตอนจนกระทั่งบรรลุมรรคผล หรือนิพพาน อีกทัศนะหนึ่ง ญาณ ที่เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นความรู้ที่ติดมากับรูปที่มีจิตประกอบ เรียกสัญชาตญาณ และ ญาณ ที่เป็นความรู้ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการปรับปรุงของมนุษย์ สามารถอบรมให้เจริญขึ้นได้ หมายถึงสติปัญญา เรียก ภาวิตญาณ

คุณวิทยา ของพุทธปรัชญาคตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เป็นเรื่องเกี่ยวกับ ความดี ความดี เป็นสภาพความรู้ลึกและการกระทำที่ปราศจาก โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งรวมเรียกว่า อกุศลมูล

โลภะ คือ ความอยากได้ในทางทุจริต เป็นความอยากเดิมที่กำลังกำเริบขึ้นจนกระทั่งกลายเป็นคิดหาสิ่งที่ตนอยากได้ในทางทุจริต ความอยากได้ที่เป็นโลภะนั้นจะต้องแทรกทุจริตอยู่ในความอยากนั้น ถ้าไม่คิดจะทำในทางทุจริตก็ไม่จัดเป็นโลภะ

โทสะ คือ การคิดประทุษร้ายผู้อื่น เป็นการคิดทำลาย คิดล้างผลาญ คิดให้เขาเสียหาย คิดจะฆ่า คิดใส่ร้ายป้ายสีให้เสียคน ทางธรรมะถือเอาความคิดที่จะทำให้นคนอื่นเสียหายทุกอย่างเป็น โทสะ

โมหะ คือ ความหลงไม่รู้จริง เป็นเรื่องของความไม่รู้ หรือความไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี หมายถึง จุดที่จิตคิดทำอะไรโดยปราศจากความรู้มีครูถูก นอกจากนี้อาจหมายถึง การไม่ใช้ความรู้ จิตจะมีความรู้หรือไม่ก็ตามสำคัญอยู่ที่ว่าจิตใช้ความรู้หรือไม่เท่านั้น

องค์ประกอบและความหมายของพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์

ดร. สโรช บัวศรี ประกอบด้วย

ความหมายของการศึกษา การศึกษา คือ การพัฒนาขั้น 5 เพื่อว่า อกุศลมูลอันใดแก่ โลกะ โทสะ และโมหะ ลดน้อยลงหรือหมดไปมากที่สุดและได้บรรลุชีวิตที่ดี

ขั้น 5 หมายถึง มนุษย์ ประกอบด้วย รูป หมายถึง ร่างกาย อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายอันประกอบขึ้นเป็น รูปหรือกายของมนุษย์ เวทนา หมายถึง ความรู้สึกสุขทุกข์ และ ไม่สุข ไม่ทุกข์ แบ่งเป็นเวทนาทางกายและเวทนาทางใจ สัญญา หมายถึง ความจำได้หมายรู้ในสิ่งต่างๆ สังขาร หมายถึง ความคิดที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่งให้เป็นไปในทาง กุศล และ อกุศล วิญญาณ หมายถึง ความรู้อารมณ์ที่เกิดจากการรับรู้ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสทางกายและอารมณ์ทางใจ

ความมุ่งหมายของการศึกษา ประกอบด้วย

1. ความมุ่งหมายเกี่ยวกับตัวผู้เรียน มุ่งพัฒนาตัวผู้เรียนในด้านร่างกาย ความจำ ความรู้สึก อารมณ์ หรือ พัฒนาขั้น 5 เพื่อให้โลก โกรธ หลง ลดน้อยลง
2. ความมุ่งหมายเกี่ยวกับด้านสังคม มุ่งให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี ให้ศึกษาถึงลักษณะของสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม และการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้สังคมสงบสุข
3. ความมุ่งหมายเกี่ยวกับการเรียนรู้ มุ่งให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผล เพื่อจะได้ค้นคว้าวิธีการคิดนี้ไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
4. ความมุ่งหมายเกี่ยวกับความร่มเย็นของชีวิตมนุษย์ทั่วไป เมื่อปัญหาต่างๆ ของชีวิตได้ถูกกำจัดจนหมดสิ้นไป หรือ เรียกว่าชีวิตที่มีบูรณาการ ชีวิตที่มีบูรณาการ หมายถึง ชีวิตที่มีความเต็ม ชีวิตที่สมบูรณ์ เป็นชีวิตที่มีปัญหาน้อยที่สุด มีจริยธรรมสูง จิตใจได้รับการอบรมในเรื่อง ความดี มีศีลธรรมและวินัย รู้จักรับผิดชอบต่อบ้านเมือง เป็นพลเมืองดี มีความรู้พื้นฐานต่างๆอย่างกว้างขวาง และมีความรู้ในสาขาวิชาที่ตนถนัดตลอดจนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

นโยบายทางการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. นโยบายทางการศึกษาในระดับผู้ที่ไม่ครองเรือน คือ มรรค 8 หรือ ศีลสมาธิ และปัญญา เป็นการศึกษาเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือ นิพพาน
2. นโยบายทางการศึกษาในระดับผู้ครองเรือน หรือ ภรรยา มี 3 ประการ
 - 2.1. ศึกษาให้รู้จักตนเอง ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 2 ข้อ คือ
 - ก. ศึกษาเรื่องขันธ 5 เพื่อให้รู้เกี่ยวกับร่างกายและจิตใจของตนเอง
 - ข. ศึกษาวิชาความรู้สาขาวิชาต่างๆอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน และค้นพบความถนัดของตนเอง
 - 2.2. ศึกษาให้รู้จักสังคม หรือ สิ่งแวดล้อม เพื่อให้รู้จักลักษณะและโครงสร้างในสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ รู้จักปัญหาของสังคม รู้จักปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง และต้องศึกษาสังคมอื่นๆ เช่น ประเทศเพื่อนบ้านและประเทศอื่นๆ
 - 2.3. ศึกษาเรื่องจริยธรรม เรียนและปฏิบัติในเรื่อง คุณธรรม ศีลธรรม อย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดความสุขทั้งตนเองและสังคม

วิธีสอน วิธีสอนของพุทธปรัชญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สำโรช บัวศรี คือ วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ ประกอบด้วยขั้นต่างๆ คือ

1. หุกซ์ หมายถึง ขั้นกำหนดปัญหา เป็นการศึกษาปัญหา กำหนดขอบเขตของปัญหาที่เราจะดำเนินการแก้ไข
2. สุ่มทัย หมายถึง ขั้นตั้งสมมติฐาน เป็นการศึกษาสาเหตุของปัญหา ปัญหาต่างๆจะต้องแก้ที่สาเหตุหรือที่ต้นตอของปัญหา
3. นิโรธ หมายถึง ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล เป็นการศึกษาด้วยตนเองในการทดลองใช้วิธีการต่างๆตามที่กำหนดไว้ในข้อที่ 2 และบันทึกไว้ เรียกว่า ข้อมูล

4. มรรค หมายถึง ชั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในข้อที่ 3 จนเห็นว่ามามีวิธีการใดบ้างที่จะแก้ปัญหาในข้อที่ 1 ได้ และ สรุปการกระทำที่ได้ผลไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ พร้อมทั้งลงมือปฏิบัติตามแนวทางนั้น

ความสัมพันธ์ของอภิปรัชญา ญาณวิทยา คุณวิทยา ของพุทธปรัชญา กับ องค์ประกอบพุทธปรัชญาการศึกษา แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

1. อภิปรัชญากับองค์ประกอบพุทธปรัชญาการศึกษา ลักษณะโดยทั่วไปของสรรพสิ่งเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มนุษย์ก็เช่นเดียวกันที่ต้องมีสภาพเป็น อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา การศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนามนุษย์จึงเป็นการพัฒนาให้มนุษย์ได้เข้าใจและรู้ถึงสภาวะของตนเองเพื่อที่จะได้ไม่ยึดมั่นในความเป็นตัวตนที่มีอยู่ ให้มนุษย์ได้เข้าใจการประมวลกันของขั้น 5 อันจะทำให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องลดอกุศลมูล เพื่อความสุขในการดำเนินชีวิตของตนเองและเพื่อความสงบสุขของสังคม

นอกจาก อภิปรัชญาจะมีส่วนสัมพันธ์กับความหมายของการศึกษาดังกล่าวแล้วยังมีความสัมพันธ์สืบเนื่องกับความมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาอีกด้วย

2. ญาณวิทยากับองค์ประกอบพุทธปรัชญาการศึกษา สัญญาและทริฐีเป็นแนวคิดพื้นฐานที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนรู้จักวิถีคิดซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆของชีวิตอย่างประสบผลสำเร็จ และสามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพของสังคมเพื่อที่เขาจะประพฤติปฏิบัติตนได้ถูกต้องอันจะทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม

3. คุณวิทยากับองค์ประกอบพุทธปรัชญาการศึกษา ความดี เป็นสภาพความรู้ลึกและการกระทำที่ปราศจาก โลภะ โทสะ โมหะ เป็นแนวคิดพื้นฐานโดยตรงของความหมายของการศึกษาที่ว่า คือ การพัฒนาขั้น 5 เพื่อให้โลภะ โทสะ โมหะ ลดน้อยลง นอกจากนี้ยังมีส่วนสัมพันธ์กับความมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาทางด้านสังคมที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม สามารถประพฤติปฏิบัติตนและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ซึ่งแนวคิดพื้นฐานของหลักการนี้ก็คือความรู้สึกลงและการกระทำที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ

ทัศนะของนักการศึกษาในการนำพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี มาใช้กับการศึกษาไทย

นักการศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ในด้านความหมายของการศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นความหมายของการศึกษาไทยได้ ถึงแม้จะมีบางประเด็นที่อาจมีข้อถกเถียงบ้าง แต่ก็สามารถทำให้ชัดเจนได้ โดยผู้รู้ทางด้านศาสนาอย่างแท้จริง

ด้านความมุ่งหมายของการศึกษาและแนวนโยบายทางการศึกษา สามารถนำไปใช้ได้เพราะเป็นการเสนออย่างเป็นกลาง

ด้านวิธีสอน ยังไม่สามารถนำไปใช้เป็นวิธีสอนได้เพราะว่าขั้นตอนที่ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ให้คำหมายนั้น บางขั้นยังคลาดเคลื่อนจากหลักพุทธศาสนา

จากการริเริ่มของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ทำให้เกิดผลกระทบต่อวงการการศึกษาไทย กระตุ้นให้นักการศึกษาและผู้สนใจทั้งหลายให้ความสนใจเรื่องนี้เพิ่มมากขึ้น และมีการผลิตผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษาเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. การนำพุทธปรัชญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สำโรช บัวศรี ไปใช้ ควรมีการนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ให้มีความเข้าใจทั้งด้านการศึกษา และพุทธศาสนา เช่น คำว่าขั้น 5 หรือ คำว่าพัฒนา เป็นต้น

2. การนำพุทธปรัชญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สำโรช บัวศรี ไปใช้ ควรสร้างแนวคิดให้แก่ผู้ที่เรียนทางด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา เพื่อให้มีการเปรียบเทียบพุทธปรัชญาการศึกษา กับปรัชญาการศึกษาทางตะวันตก ผู้เรียน จะได้เห็นแนวทางในการนำไปใช้ต่อไป

3. การนำพุทธปรัชญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สำโรช บัวศรี ไปใช้ ควรคำนึงถึงแนวทางการพัฒนาสังคมปัจจุบันว่า ชัดต่อการพัฒนาสังคม หรือ สอดคล้องกับการพัฒนาสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. อาจจะมีการวิเคราะห์ถึงรายละเอียดความหมายของ การพัฒนาขั้น 5 ในส่วนที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาโดยตรง

2. อาจมีการวิเคราะห์วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจตามแนวคิดที่ถูกต้องของ พุทธศาสนา โดยไม่นำมาเปรียบเทียบกับวิธีสอนทางตะวันตก